

TRANG PHỤC NHẠC CÔNG NHÃ NHẠC

Phan Thuận Thảo*

Kể từ khi Nhã nhạc được công nhận là di sản văn hóa thế giới (2003), nhiều hoạt động nghiên cứu, phục hồi, quảng bá đã và đang diễn ra nhằm bảo tồn và phát huy loại hình âm nhạc đặc sắc này. Nhã nhạc ngày càng lôi cuốn sự chú ý của công chúng bằng những cuộc biểu diễn, những hình ảnh quảng bá trong và ngoài nước và trong cả những dịp lễ long trọng mang tầm quốc gia. Thế nhưng, vấn đề trang phục của nhạc công Nhã nhạc hẳn là chưa ổn: có khi người ta thấy nhạc công mặc áo xanh (nhóm nhạc Phú Xuân), có khi nhạc công lại mặc áo đỏ viền vàng (Nhà hát Nghệ thuật Truyền thống Cung đình Huế). Tại sao có sự khác biệt đó? Kiểu áo nào đúng là loại trang phục của nhạc công ngày xưa? Đã đến lúc chúng ta cần xem xét vấn đề này một cách nghiêm túc.

1. Trang phục Tiểu nhạc

Sách *Khâm định Đại Nam hội điển sự lệ* có ghi chép về trang phục Tiểu nhạc được ấn định vào năm Minh Mạng thứ 9 (1828) như sau: “*Đồ nhạc ở đàn Nam Giao: phía đông tây cấp đệ nhị, thì đặt đàn sáo và bộ nhạc nhỏ đều một bộ, dùng đội tiểu hầu; nay đổi làm phường nhạc thự hòa thanh, mỗi bộ 8 người có đủ áo giao lĩnh và mũ kiểu tú tài.*”⁽¹⁾ Tài liệu này cho biết 2 chi tiết: áo “giao lĩnh” và mũ “tú tài”, không có thêm thông tin gì về màu sắc, hoa văn hay các chi tiết khác.

Trong một bài viết của mình, ông Trịnh Bách cho rằng “giao lĩnh” là một trong 6 loại áo lễ cung đình triều Nguyễn (gồm cổn, bào, trấn, giao lĩnh, mệnh phụ và bì bào): “*Giao lĩnh là áo nam bào tú thân may cổ chéo.*”⁽²⁾ Giải thích về áo bào, ông Trịnh Bách lại viết: “*Bào, gồm nam bào và nữ bào. Áo bào năm thân, có cổ tròn. Tay áo dài bằng gấu áo, may thụng.*”⁽³⁾

Trong quá trình tra cứu tư liệu, chúng tôi nhiều lần bắt gặp từ “giao lĩnh”, là loại áo được dùng cho nhiều nhân vật thuộc nhiều đẳng cấp từ cao đến thấp (vua, quan, lính). Nguyên nghĩa của từ “giao lĩnh” là “cổ áo giao nhau”. Do đó, có thể suy ra rằng “giao lĩnh” đơn thuần là thuật ngữ chỉ loại áo có hai vạt trước chồng chéo lên nhau, cổ chéo, cài cúc một bên, còn “trực lĩnh” là loại áo cài cúc chính giữa. Đây là những thuật ngữ chỉ kiểu dáng của các loại áo.

Còn loại mũ “tú tài”, rất may, ngày nay vẫn còn nhiều người biết đến. Đó là loại mũ có hình dạng như mũ các vị xướng lễ thường dùng.

Nếu như đoạn tư liệu trên đây chỉ cho biết hai chi tiết rất sơ lược về trang phục nhạc công Tiểu nhạc thì phần cuối của bộ *Hội điển* có ghi nhiều chi tiết hơn: “*Nhạc sinh dùng áo vải sa lương Nam màu bảo lam, trong lót vải trắng, kiểu giao lĩnh, tay rộng, dài 1 thước 9 tấc. Bỏ tử hình vuông bằng vải vũ đoạn màu đỏ thẫm, đính 7 đóa hoa quỳ. Mũ dùng loại vải sa quế màu đen, độn vải sơn, kết thành tua rủ xuống.*”⁽⁴⁾ Ở đây, ta có thêm các chi tiết về áo, mũ, nhưng không có thông tin gì về giày, quần, đai.

* Trung tâm Bảo tồn Di tích Cố đô Huế.

Đoạn tư liệu trên cùng với các đoạn tiếp theo miêu tả về trang phục của Đại nhạc và Bát dật Văn, Võ đã cung cấp những thông tin rất quan trọng, cho ta một cái nhìn vừa chi tiết, vừa tổng quát về các loại trang phục Nhã nhạc. Qua đó, ta có thể đối chiếu, so sánh và phân nhóm các loại trang phục. Trang phục Tiểu nhạc và Bát dật Văn rất gần với nhau, có thể xếp vào cùng một nhóm - nhóm Văn: áo kiểu giao lĩnh, màu xanh dương (bảo lam), tay rộng, bỏ tử hình vuông; còn trang phục Đại nhạc gần giống với Bát dật Võ, có thể xếp vào cùng một nhóm - nhóm Võ: áo tay hẹp, xẻ từ bụng xuống, bỏ tử hình tròn, có giáp, thường (là những bộ phận mặc bên trong áo dài). Tất cả các loại cùng dùng mũ bằng vải sa lương màu đen.

Trang phục nhạc công ở những triều vua tiếp theo không được ghi chép lại trong sử sách. Bổ sung cho khiếm khuyết này, chúng ta phải dùng đến các tư liệu ảnh. Tuy nhiên, điều khó khăn là thông tin từ các ảnh tư liệu trong cùng một giai đoạn lịch sử lại không đồng nhất với nhau. Chẳng hạn, tám ảnh đăng trong tạp chí *BAVH* năm 1919 (ảnh số 1) cho thấy nhạc công mặc 2 loại áo khác nhau:

- Loại thứ nhất: là loại áo giao lĩnh, có màu sáng, phần nẹp áo và vân kiên đậm màu.

- Loại thứ hai: là áo trực lĩnh đậm màu, có hoa văn.

Ảnh 1: Trang phục Tiểu nhạc 1919. Ảnh *BAVH*.

Giải thích về sự khác nhau của hai thứ áo này, ông Trịnh Bách trong “Nhã nhạc cung đình triều Nguyễn Việt Nam”⁽⁵⁾ đã phân chia các nhạc công thành hai nhóm dương và âm. Nhóm dương - gồm người đội trống đánh trống bản và những người chơi nhạc cụ dây - mặc áo đỏ có nẹp màu vàng; và nhóm âm - gồm các nhạc công chơi sáo và bộ gõ - với áo màu lam, nẹp màu hỏa hoàng. Nếu so sánh với bức hình trên thì điều ông Trịnh Bách đã khẳng định có phần nào mâu thuẫn, bởi vì nhạc công sử dụng phách tiền (nhóm âm) trong ảnh lẽ ra phải thuộc nhóm âm và mặc loại áo thứ hai có màu đậm thay vì áo thứ nhất có màu sáng như trong ảnh. Như vậy, sự quy định và phân chia hai nhóm âm dương chưa hẳn là chính xác, và lý do sự khác nhau của hai loại áo trong dàn nhạc này vẫn chưa thể xác định một cách rõ ràng. Trên thực tế, sự phân biệt giữa các nhạc công trong dàn nhạc, có chăng chỉ xảy ra giữa người đội trống và các nhạc sinh, còn mối quan hệ giữa các nhạc sinh với nhau hoàn toàn bình đẳng.⁽⁶⁾

Khi được hỏi về vấn đề này, nhà nghiên cứu Nguyễn Đắc Xuân đã đưa ra giả thiết: những người có phẩm hàm được cấp phát bộ trang phục khác với những nhạc sinh chưa có phẩm hàm. Trong ảnh 1, nhà nghiên cứu Nguyễn Đắc Xuân đã nhận ra một số nhân vật có phẩm hàm cùng mặc một loại trang phục như nhau, trong đó có ông nội của ông, cụ Nguyễn Đắc Tiêu. Tuy điều này đang còn tồn nghi, nhưng là một giả thiết rất đáng lưu ý.

Ngoài sự khác biệt của hai loại áo như trên, chúng ta thấy phần mũ, đai, hia của các nhạc công này đều như nhau.

Ngoài ra, chúng ta còn có những bức ảnh chụp trong cùng giai đoạn lịch sử này, nhưng cho thấy các bộ trang phục khác hẳn. Trong ảnh số 2, nhạc công mặc trang phục khăn đóng, áo dậu, quần trắng, đi chân đất. Ta thấy trong bức ảnh này các nhạc công đứng ngồi một cách tự do ở những vị trí không phải là nơi làm lễ, chứng tỏ bức ảnh được chụp vào ngày thường, lúc nhạc công đang tập chứ không phải lúc làm lễ. Chỉ những lúc có lễ lớn, họ mới mặc áo lễ.

Ảnh 2: Trang phục thường ngày của nhạc công Tiểu nhạc thập niên 1920. Ảnh BAVH.

Thực ra, đây là loại áo dậu dùng chung cho lính, và nhạc công cũng là một loại lính - lính nhạc - thuộc Bộ Binh. Loại áo này đồng dạng với hai chiếc áo lính là hiện vật gốc còn lưu lại ở Bảo tàng Cổ vật Cung đình Huế.

Loại trang phục đại lễ của nhạc công Tiểu nhạc thể hiện trong bức ảnh số 3, được chụp trên sân điện Thái Hòa vào năm 1924. Cho dù bức ảnh này không phải được chụp lúc làm lễ,⁽⁷⁾ nhưng đây đúng là vị trí cử hành đại lễ.

Trong bức ảnh này, ta thấy vị nhạc trưởng (cầm trống bản, đứng trước)

Ảnh 3: Nhạc công Tiểu nhạc và Đại nhạc trong trang phục đại lễ năm 1924. Ảnh BAVH.

mặc áo nhạt màu hơn so với các nhạc sinh. Các nhạc sinh mặc thứ áo đậm màu có hoa văn tròn và lớn, có bổ tử tròn trước ngực áo. Tất cả đội cùng một loại mũ, chân đi đất, quần xà cạp. Họ mang một loại đai dường như đã được Âu hóa.

Cũng trên sân điện Thái Hòa, trong bức ảnh chụp lễ Đăng quang của vua Bảo Đại năm 1932, các nhạc công Tiểu nhạc lại đội khăn đóng chứ không đội mũ như thời kỳ trước. Họ mang loại áo có gam

màu nhạt, thắt lưng gọn gàng, quần xà cạp, đi chân đất.

Về trang phục nhạc công giai đoạn hậu kỳ của triều Nguyễn, chúng ta có một đoạn tư liệu trong sách *Những đại lễ và vũ khúc của vua chúa Việt Nam* miêu tả:

“Từ đời Thành Thái đến Khải Định y phục nhạc công ấn định như sau:

- Ngày đại lễ: khăn đen, áo nhung đỏ, quần trắng, giày bóng đen.
- Ngày yến tiệc: khăn đen, áo lam, quần trắng, giày bóng đen.”⁽⁸⁾

Rất tiếc là các tác giả của sách này không chú thích họ lấy thông tin trên từ nguồn nào, nên chúng tôi không thể tra tìm tư liệu gốc để kiểm chứng tính chính xác của tư liệu. So sánh với tư liệu ảnh, loại trang phục này tương đương với thời kỳ thập niên 1950-1960 chứ không phải thời Thành Thái - Khải Định như tư liệu nêu.

Ảnh 4: Trang phục Tiểu nhạc thập niên 1950-1960.

Trong các tấm ảnh chụp các nhạc công Tiểu nhạc vào những năm cuối thập niên 1950 - đầu thập niên 1960, nhất là tấm ảnh màu in trên bìa đĩa nhạc Vietnam 1,⁽⁹⁾ các nhạc công mặc áo màu xanh (blue), đầu đội khăn đóng đen, quần trắng, đi giày hạ (xem ảnh số 4). Tiếp nối truyền thống này, các nhạc công nhạc lễ hiện nay, trong đó có ban nhạc Phú Xuân, cũng phục sức như vậy.

Trang phục biểu diễn hiện nay của các nhạc công Tiểu nhạc và Đại nhạc tại Nhà hát Nghệ thuật Truyền thống Cung đình Huế đều chung một loại: áo màu đỏ viền vàng, có hoa văn “phúc thọ” hình tròn, khăn đóng đen, quần trắng, giày hạ.

Bảng thống kê trang phục Tiểu nhạc qua các thời kỳ

Nguồn Tư liệu	Mũ	Áo	Đai	Quần	Hia
Hội diễn	Mũ tú tài	Áo giao lĩnh			
Hội diễn	Mũ màu đen, vải sa quế ghép vải sơn, kết lưới, có dải vải thắt rủ xuống	- Chất liệu: sa lương Nam - Kiểu dáng: giao lĩnh, tay rộng - Kích thước: dài khoảng 1,15m - Bổ tử: hình vuông, vải đoạn màu đỏ, có hình 7 đóa hoa quỳ.			
Ảnh BAVH 1919	Mũ	-Áo trực lĩnh màu đậm. -Áo giao lĩnh màu sáng.	Thắt vải	Màu trắng	Màu đen
Bưu ảnh thập niên 1920	-Khăn đóng	-Áo dẫu		Màu trắng	Xà cạp, chân trần
Ảnh BAVH 1924	-Giống mũ của năm 1919	-Áo giao lĩnh, xẻ từ bụng xuống, bổ tử tròn.	Đai nịt	Màu trắng	Xà cạp, chân trần
Ảnh cuối thập niên 1950	-Khăn đóng đen	-Áo dẫu		Màu trắng	Giày hạ
Nhà hát hiện nay	-Khăn đóng đen	-Áo dẫu đỏ nẹp vàng, vải gấm, hoa văn phúc thọ		Màu trắng	Giày hạ

Nhận xét: Cũng như các cấp bậc quan lại dưới triều Nguyễn, các nhạc công có trang phục dùng cho lễ lớn và lễ thường. Nhưng hiện nay, hai loại trang phục ấy giảm thiểu còn một theo hướng đơn giản hóa.

Mũ: Vào thời Nguyễn, nhạc công Tiểu nhạc đội mũ màu đen như đã miêu tả trong tư liệu và được nhìn thấy trong các ảnh đã nêu. Nhưng từ thời Bảo Đại cho đến nay, họ chỉ dùng khăn đóng đen.

Áo: Có hai loại áo dùng cho lễ lớn và lễ thường. Áo của lễ lớn có màu bảo lam (màu xanh), còn áo thường là loại áo dẫu dùng chung cho binh lính màu đỏ nẹp vàng. Về sau, loại áo dùng cho lễ lớn bị mất đi, nên người ta dùng loại thứ hai - áo dẫu - cho đến tận ngày nay.

Đai: Có hai loại đai được sử dụng vào những thập niên đầu của thế kỷ XX: thứ nhất là loại đai bằng vải buộc ngang hông, có dây rủ xuống; thứ hai là loại đai nịt gọn gàng như kiểu phương Tây.

Quần: Màu trắng.

Hia: Trong các lễ lớn, nhạc công thường quấn xà cạp, đi chân đất, chỉ riêng tấm ảnh chụp năm 1919, nhạc công đi hia màu đen.

Tóm lại, trang phục của nhạc công Tiểu nhạc triều Nguyễn thay đổi nhiều lần qua từng thời kỳ lịch sử. Ngay trong một thời kỳ như giai đoạn những thập niên đầu thế kỷ XX, trang phục cũng không đồng dạng với nhau. Hiện tượng này tương ứng với tình hình lộn xộn, nhiễu loạn của xã hội thời giao lưu văn hóa Đông - Tây diễn ra một cách mạnh mẽ, cũng chính là thời kỳ thoái trào của nhà Nguyễn, khi mà thế lực, tài lực của triều đình đã trở nên yếu kém và các định chế, kỷ cương của triều đình không còn được tuân thủ một cách chặt chẽ. Sau khi triều Nguyễn kết thúc, tình hình trang phục cũng như chính bản thân âm nhạc cung đình càng trượt dài theo con dốc thời gian. Mãi cho đến những năm cuối thế kỷ XX, khi Nhã nhạc được quan tâm trở lại, trang phục dành cho nó mới được phục hồi theo dạng áo dẫu của lính nhạc ngày xưa. Phải chăng đây đã là mẫu mã chuẩn xác? Điều này cần có phương pháp nghiên cứu sâu sắc, lý luận chặt chẽ để tìm ra giải pháp mang tính thuyết phục cao.

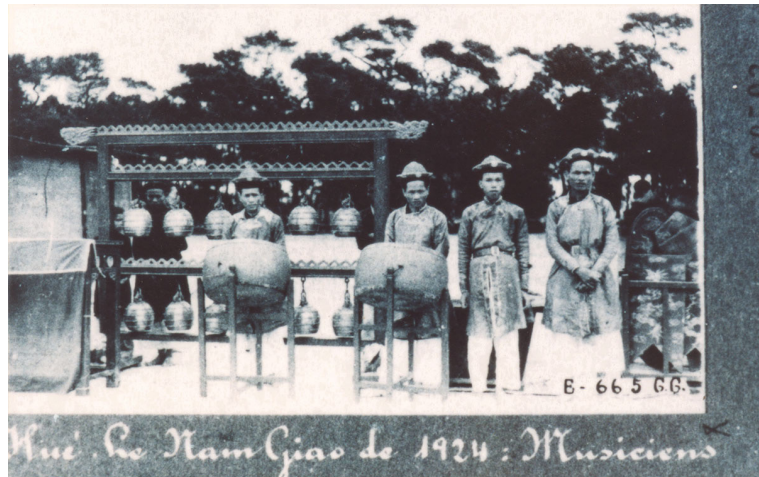
2. Trang phục Đại nhạc

Cũng như trang phục Tiểu nhạc, trang phục Đại nhạc trải qua nhiều biến đổi theo từng thời kỳ. Trong giai đoạn đầu triều Nguyễn, sách *Khâm định Đại Nam hội điển sự lệ* có ghi một số chi tiết về trang phục của nhạc công Đại nhạc như sau: “..Người giữ việc chuông trống, thì dùng 2 viên quần vệ thị trung, có đủ mũ áo kiểu đầu hổ. Lại ở dưới hàng chuông trống, thì đặt trống, kèn và nhạc lớn đều 1 bộ, dùng người ở ty kỳ cổ, mỗi đội nhạc là 7 người và chức phát cờ ở đông tây, đều 1 người, đều có đủ thứ áo kiểu hẹp tay, xẻ chỗ bụng.”⁽¹⁰⁾

Đoạn sử này chỉ cho biết loại áo của Đại nhạc có tay hẹp và tà trước được xẻ từ bụng xuống. Ngoài ra không có thông tin gì thêm.

Cũng trong bộ sách nói trên có đoạn miêu tả trang phục nhạc công như sau: “Lại có thứ áo bằng đoạn lông nên xanh in hoa, xen lẫn vải trắng Tây dương, viền

vải xanh lam, hở bụng tay chẽ, dài 1 thước 9 tấc, trước có bỏ tử tròn cắm hoa quỳ, quần áo liền kết bằng đoạn sợi lông các màu, khăn gió (phong cân); mũ bằng sa quế Nam màu đen, lót vải màu lam, ghép vải sơn, trên đỉnh cài hoa giao long bằng thiếc mạ bạc.”⁽¹¹⁾ Từ đây, ta có các chi tiết về áo, mũ, nhưng không có thông tin gì về quần, đai, hia.

Ảnh 5: Trang phục Đại nhạc năm 1924. Ảnh BAVH.

Mãi cho đến giai đoạn cuối triều Nguyễn, chúng ta mới có thêm tư liệu liên quan, đó chính là những bức ảnh do người Pháp chụp. Trong hai bức ảnh chụp nhạc công ở đàn Nam Giao và sân điện Thái Hòa (ảnh số 5 và số 3), trang phục Đại nhạc giống nhau: áo có tay hẹp, xẻ từ bụng xuống (giống như *Hội diễn* đã nêu), mũ cổ quan có vành lật ngược, quần trắng, đai da màu đen như kiểu của Tây. Về phần chân, hai bức ảnh này có khác nhau: trong ảnh số 3, nhạc công quần xà cạp, đi chân đất, còn trong ảnh số 5, nhạc công không quần xà cạp, không thấy rõ có mang giày hay không.

Song, đến những năm 1950, sau khi triều Nguyễn kết thúc, trang phục của nhạc công Đại nhạc đã đổi khác. Trong bức ảnh số 6 chụp nhạc công đại nhạc trên sân điện Thái Hòa, chúng ta thấy họ lại dùng loại áo dẫu của lính trước đây (chỉ khác là phần tà áo không có viền), đội khăn đóng đen, quần trắng, mang giày hạ. Như thế, loại trang phục này gần giống với trang phục Tiểu nhạc dùng thường ngày (hãy so sánh hai bức ảnh số 2 và số 6).

Ảnh 6: Trang phục Đại nhạc thập niên 1950-1960. Ảnh tư liệu.

Tiếp nối truyền thống này, nhạc công của Nhà hát Nghệ thuật Truyền thống Cung đình Huế hiện nay dùng loại áo màu đỏ nẹp vàng, khăn đóng đen, quần trắng, giày hạ. Chỉ khác là vải áo bằng gấm có hoa văn phúc thọ hình tròn, loại vải này có độ bóng so với áo dẫu của lính ngày xưa. Còn bên ngoài dân gian, các nhạc công dùng cùng một loại áo xanh, khăn đóng đen, quần trắng.

Bảng thống kê trang phục Đại nhạc qua các thời kỳ

Nguồn tư liệu	Mũ	Áo	Đai	Quần	Hia
Hội diễn		Áo hẹp tay, xẻ chỗ bụng			
Hội diễn	Màu đen, vải sa quế Nam lót vải lam, ghép vải sỡ, đính cài hoa giao long bằng thiếc mạ bạc	- Nền xanh lục in hoa, xen vải trắng Tây dương, viền xanh lam - Chất liệu: vải đoạn, xen vải Tây - Kiểu dáng: xẻ bụng, tay chèn - Kích thước: dài khoảng 1,15m - Bổ tử: hình tròn, có hoa quỳ.			
1924	-Mũ cổ quan	-Áo giao lĩnh	Đai nịt	Màu trắng	Xà cạp, chân trần
Cuối thập niên 1950	-Khăn đóng đen	-Áo dẫu		Màu trắng	Giày hạ/dép da
Hiện nay	-Khăn đóng đen	-Áo dẫu đỏ nẹp vàng, vải gấm, hoa văn phúc thọ		Màu trắng	Giày hạ

Nhận xét

Mũ: Nhạc công Đại nhạc thời Nguyễn đội mũ như miêu tả trong tư liệu viết và tư liệu ảnh. Sau khi triều Nguyễn kết thúc, họ đội khăn đóng đen như chúng ta thấy ngày nay.

Áo: Đầu triều Nguyễn, áo có màu xanh lục in hoa như miêu tả trong *Hội diễn*. Song những tấm ảnh tư liệu cuối thời Nguyễn cho thấy loại áo này không được in hoa mà để trơn, không trang trí.

Đai: Vào thập niên 1920, có đai nịt bằng da như kiểu Tây phương.

Quần: Quần trắng.

Hia: Quần xà cạp, chân trần. Sau thời Nguyễn, nhạc công mới đi giày hạ hay giày Tây.

Như vậy, trang phục của cả Tiểu nhạc và Đại nhạc đều có nhiều biến đổi qua thời gian. Từ đầu triều Nguyễn, hai loại trang phục này được phân biệt rõ ràng, nhưng sau khi triều Nguyễn kết thúc, nhạc công Tiểu nhạc và Đại nhạc mặc chung một loại trang phục. Điều đó còn được duy trì cho đến ngày nay.

Hiện nay, nhóm nhạc Phú Xuân dùng áo màu xanh, khăn đóng đen, quần trắng giày hạ, chính là loại áo của nhạc công Tiểu nhạc dùng thời kỳ 1950-1960. Đây cũng là dạng trang phục thường dùng bên ngoài dân gian. Còn loại trang phục thứ hai của nhạc công Nhà hát Nghệ thuật Truyền thống Cung đình Huế chính là biến thể của loại áo dẫu của ban Tiểu nhạc thời Nguyễn dùng lúc thường ngày và về sau, được dùng như trang phục chính thức cho ban Đại nhạc giai đoạn 1950-1960. Xem ra, cả hai loại trang phục này đều có nguồn gốc từ giai đoạn hậu kỳ của triều Nguyễn.

Ngày nay, khi thực hiện phục chế, chúng ta cần lựa chọn một loại trang phục khác, loại dùng trong đại lễ để thể hiện tính trang trọng của một loại hình âm nhạc mang tính biểu trưng cao. Ngoài ra, để việc phục chế mang tính khả thi, cần phải đối chiếu với thực tế khả năng của các nghệ nhân thực hiện phục chế và điều chỉnh cho phù hợp với tình hình thực tế. Tất cả phải được bàn luận và thông qua ý kiến của các nhà chuyên môn để việc phục chế diễn ra một cách nghiêm túc và khoa học nhất.

Huế, tháng 5/2008

P T T

CHÚ THÍCH

- (1) Nội các triều Nguyễn, *Khâm định Đại Nam hội điển sự lệ*, Bản dịch của Viện Sử học, Nxb Thuận Hóa, Huế, 1993, tập 7, tr.115 - 116.
- (2) Trịnh Bách. “Phục chế lễ phục cung đình triều Nguyễn”, *Bảo tàng Mỹ thuật Cung đình Huế*, tập V, Trung tâm Bảo tồn Di tích Cố đô Huế xuất bản, Huế, 2007, tr.73.
- (3) Trịnh Bách, *Bài đã dẫn*, tr.72.
- (4) Nội các triều Nguyễn, *Sổ*, tập 14, tr. 430. Bản dịch Phan Thuận An.
- (5) Trịnh Bách, “Nhã Nhạc cung đình triều Nguyễn Việt Nam”, tạp chí *Nghiên cứu và Phát triển*, Huế, 2003, tr.7.
- (6) Thực ra, mỗi nhạc công đều chơi được nhiều nhạc cụ, họ có thể hoán đổi nhạc cụ cho nhau những lúc cần thiết. Vì thế, việc phân nhóm âm dương trong dàn nhạc rất khó xảy ra.
- (7) Trong thực tế, không bao giờ có việc hai dàn Đại nhạc và Tiểu nhạc cùng tấu một lần.
- (8) Đỗ Bằng Đoàn, Đỗ Trọng Huề, *Những đại lễ và vũ khúc của vua chúa Việt Nam*, Nxb Văn học, Hà Nội, 1992, tr.409.
- (9) Do Giáo sư Trần Văn Khê và Giáo sư Nguyễn Hữu Ba thực hiện, UNESCO phát hành năm 1963.
- (10) Nội các triều Nguyễn, *Sổ*, Tập 7, tr.116.
- (11) Nội các triều Nguyễn, *Sổ*, tr.430.

TÓM TẮT

Kể từ khi được UNESCO công nhận là *Kiệt tác Di sản Văn hoá Phi vật thể và Truyền khẩu của Nhân loại* vào năm 2003, Nhã nhạc Huế ngày càng lôi cuốn sự chú ý của công chúng trong và ngoài nước. Thế nhưng trong các cuộc biểu diễn, vấn đề trang phục của nhạc công Nhã nhạc dường như chưa ổn: có khi người ta thấy nhạc công mặc áo xanh, có nhóm nhạc công khác lại mặc áo đỏ viền vàng. Tại sao có sự khác biệt đó? Kiểu áo nào là đúng với trang phục của nhạc công triều Nguyễn? Bài viết này điểm lại các loại trang phục được dùng qua các thời kỳ lịch sử thông qua các nguồn tư liệu viết, tư liệu ảnh cũng như phỏng vấn các nghệ nhân, các nhà nghiên cứu. Có nhiều loại trang phục dành cho nhạc công Tiểu nhạc, nhạc công Đại nhạc, và chúng khác nhau trong các dịp lễ lớn, lễ thường, lễ tang. Bài viết tìm ra mối liên hệ của các loại trang phục cho dù chúng chịu nhiều biến đổi qua thời gian, và lý giải về nguồn gốc sự khác nhau của hai loại trang phục được dùng hiện nay. Cuối cùng, bài viết nêu đề xuất nên phục hồi loại trang phục khác, loại dùng cho đại lễ để thể hiện được sự trang trọng của triều đình quân chủ ngày xưa cũng như các cuộc lễ cung đình được phục dựng hôm nay.

ABSTRACT

COSTUMES OF THE NGUYỄN'S COURT MUSICIANS

Since Huế's court music was recognized as a *Masterpiece of Intangible and Oral Heritage of Humanity* by UNESCO in 2003, it has attracted a great concern of the mass from both inside and outside Vietnam. However, through the performances, it seems that audiences are not satisfied with the musicians' costumes: musicians sometimes dress in blue, while others wear the red edged with yellow. What made this different? Which one was the right costume worn by the musicians of the Nguyễn dynasty? Based on the written documents and old photographs as well as the interviews of old musicians and researchers, this article drafts out the different kinds of costumes used through the periods of history. In fact, there were different kinds of costumes worn by "Small music" musicians and "Great music" musicians, and they also varied on the different occasions like the big ceremonies, the ordinary audiences, the funerals. This article maps out the relationship of different kinds of costumes although they changed a lot through the time, then explains the difference of the existing costumes. Finally, the article proposes the reconstruction of the other costumes which was used in the big ceremonies, so that they can manifest the former court's solemnity as well as the imposingness of the court ceremonies constructed nowadays.